
Milan Mikola

Zaplembe premoženja v Sloveniji v letih 1945-1946

V Sloveniji je prišlo do množičnih zaplemb že med okupacijo, ko so zaplembe premoženja izvajale na eni strani okupacijske oblasti (zlasti nemške okupacijske oblasti na slovenskem Štajerskem in na Gorenjskem) na drugi strani pa so zaplembe premoženja izvajali tudi organi narodnoosvobodilnega gibanja (predvsem partizanska vojaška sodišča). Do izredno obsežnih zaplemb premoženja pa je v Sloveniji prišlo v prvih letih po končani vojni, ko se je izvajala zaplemba t. i. sovražnikovega premoženja. Velika večina zaplemb sovražnikovega premoženja je bila v Sloveniji izvedena v času od konca vojne maja 1945 pa do konca leta 1946. Glede na to, kateri organi so zaplembe izrekli, lahko zaplembe, ki so bile v Sloveniji izvedene v letih 1945-1946, delimo na tiste, ki so jih izrekli upravni organi (zaplembene komisije) in na tiste, ki so jih izrekla sodišča (sodne zaplembe). V svoji razpravi natančneje obravnavam predvsem zaplembe, ki so jih izrekle zaplembene komisije (te so izvajale zaplembo t. i. nemškega premoženja), medtem ko problematiko sodnih zaplemb obravnavam samo okvirno. Razlog za to je na eni strani ta, da gradivo nekaterih sodišč (zlasti vojaških) raziskovalcu še sedaj ni dostopno, na drugi strani pa ta, da bi bila preučitev gradiva vseh sodišč, ki so v letih 1945-1946 delovala v Sloveniji, za enega raziskovalca preobsežna naloga.

Zaplembe premoženja, ki so jih izrekle zaplembene komisije

Najobsežnejše zaplembe premoženja v Sloveniji v letih 1945-1946 so bile tiste, ki so jih izrekle zaplembene komisije. Te so bile po členu 30. zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe z dne 9. 6. 1945¹ pristojne za zaplembo nemškega premoženja. Pravno osnovo za zaplembo nemškega premoženja v Jugoslaviji je predstavljal odlok predsedstva AVNOJ-a o prehodu sovražnikovega imetja v državno lastnino, o državnem upravljanju imetja odsotnih oseb in o zasegi imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odtujile, z dne 21. 11. 1944.² Navedeni odlok (dalje: odlok AVNOJ z dne 21. 11. 1944) je določal, da z dnem, ko stopi v veljavo, preide v državno last:

»1. vse imetje nemškega rajha in njegovih državljanov, ki se nahaja na ozemlju Jugoslavije!

2. vse imetje oseb nemške narodnosti z izjemo onih Nemcev, ki so se borili v vrstah Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ali ki so državljani nevtralnih držav in se med okupacijo niso vedli sovražno;

3. vse imetje vojnih zločincev in njih pomagačev ne glede na njihovo državljanstvo in ne glede na državljanstvo imetje vsake osebe, ki je bila s sodbo državljanskih ali vojaških sodišč obsojena na izgubo imetja v korist države.«

¹ Uradni list DFJ, št. 40/1945.

² Uradni list DFJ, št. 2/1945.

Odlok AVNOJ z dne 21. 11. 1944 je začel veljati 6. 2. 1945, ko je bil objavljen v uradnem listu Demokratične federativne Jugoslavije (DFJ). Ljudska skupščina FLRJ je odlok AVNOJ z dne 21. 11. 1944 potrdila in delno spremenila 31. 7. 1946 in se je njegov spremenjen naslov glasil Zakon o prenosu sovražnikovega premoženja v državno last in o sekvestraciji premoženja odsotnih oseb.³ Postopek izvedbe zaplembe premoženja nemškega rajha in njegovih državljanov ter premoženja oseb nemške narodnosti je določal člen 30 Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe z dne 9. 6. 1945.

Po določilih člena 30 navedenega zakona so bile za izvedbo nemškega premoženja v Jugoslaviji pristojne zaplembene komisije, ki so se kot upravni organi ustanovile pri vseh okrajnih in okrožnih narodnoosvobodilnih odborih ter pri narodnoosvobodilnih odborih tistih mest, ki so imela položaj okrožja ali okraja. Zaplembna komisija pa je bila ustanovljena tudi pri predsedstvu narodne vlade federalne Slovenije. Tako so zaplembo nemškega premoženja v Sloveniji v letih 1945-1946 izvajale: okrajne, mestne in okrožne zaplembne komisije ter federalna zaplembna komisija. Vse zaplembne komisije so bile tričlanske in so jih sestavljali: en predstavnik pristojne uprave narodne imovine, en predstavnik pristojne uprave za notranje zadeve ter pravni referent. Člani vseh zaplembnih komisij so bili imenovani 20. 8. 1945.⁴ Poleg federalne zaplembne komisije, ki je imela sedež v Ljubljani, so bile imenovane še štiri okrožne zaplembne komisije (za celjsko, ljubljansko, mariborsko in novomeško okrožje), tri mestne zaplembne komisije (za okrožno mesto Ljubljana in za mesti Celje ter Maribor) ter 32 okrajnih zaplembnih komisij. Ker so bili v letu 1946 nekateri okraji v Sloveniji ukinjeni, se je s tem seveda ustrezno zmanjšalo tudi število okrajnih zaplembnih komisij.

Zaplembne komisije so takoj po imenovanju članov pristopile k izvajanju zaplemb. Člani zaplembnih komisij so morali na prvem zasedanju zaplembne komisije priseči. Besedilo prisege se je glasilo: »Prisegam pri časti svojega naroda, da bom kot član zaplembne komisije zvesto služil narodu, da bom varoval in branil pridobitve narodnoosvobodilne borbe ter da bom vršil svojo dolžnost po zakonih in zakonitih naredbah vestno, marljivo in nepristransko.«⁵

Zaplembe nemškega premoženja so na prvi stopnji izrekale samo okrajne in mestne zaplembne komisije, medtem ko so federalna zaplembna komisija in okrožne zaplembne komisije predstavljale drugostopenjske komisije, ki so reševale pritožbe na zaplembne odločbe. Okrožne zaplembne komisije so odločale o pritožbah na zaplembne odločbe, ki so jih izdale okrajne zaplembne komisije, federalna zaplembna komisija pa je odločala o pritožbah na zaplembne odločbe, ki so jih izdale mestne zaplembne komisije. Okrajne in mestne zaplembne komisije so morale najprej evidenti-

³ Uradni list FLRJ, št. 63/1946.

⁴ Objava o imenovanju tročlanskih okrajnih in okrožnih komisij ter federalne komisije za izdajo odločb o podržavljenju nemškega imetja. Uradni list SNOS in NV Slovenije št. 38/1945.

⁵ Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, fond: SNOS, predsedstvo in odseki, KUNI, fasc. 498, Zapisnik zasedanja okrajnih zaplembnih komisij celjskega okrožja in mestne zaplembne komisije v Celju dne 24. 8. 1945.

rati premoženje na območju okraja oziroma mesta, ki ga je bilo mogoče imeti za nemško in ga je bilo treba v smislu prve in druge točke prvega člena odloka AVNOJ z dne 21. 11. 1944 zapleniti. Pri evidentiranju nemškega premoženja so okrajnim in mestnim zaplembnim komisijam pomagali krajevni in okrajni narodnoosvobodilni odbori. Za vsako premoženje, ki je prišlo v poštev za zaplembo, je morala okrajna oziroma mestna zaplembna komisija zbrati podatke o lastniku, zlasti o njegovem državljanstvu in njegovi narodnosti. Za nemško premoženje je veljalo premoženje vsakega lastnika, za katerega je pristojni okrajni oziroma mestni narodnoosvobodilni odbor izdal uradno potrdilo, da ga je mogoče imeti za državljana nemškega rajha oziroma za osebo nemške narodnosti. V primeru, ko je bilo ugotovljeno, da gre za premoženje osebe z državljanstvom nemškega rajha oziroma nemške narodnosti, je okrajna oziroma mestna zaplembna komisija izdala odločbo o zaplembi premoženja takšne osebe. Odločbo o zaplembi je okrajna oziroma mestna zaplembna komisija izročila lastniku ali njegovemu pooblaščenцу; če pa je bil lastnik nedostopen (pobegnil ali bil likvidiran), pa je zaplembno odločbo sprejel t. i. skrbnik za (na) čin, ki ga je postavila pristojna okrajna oziroma mestna zaplembna komisija. Lastnik ali njegov pooblaščenec sta se lahko na zaplembno odločbo v roku osmih dni po prejemu odločbe pritožila na okrožno oziroma federalno zaplembno komisijo. Če je bil lastnik nedosegljiv, je pritožbo na zaplembo vložil skrbnik za čin, vendar je bila v takšnih primerih pritožba zgolj formalna. Odločitev drugostopenjske komisije je bila dokončna in se je takoj izvršila. Ko je zaplembna odločba postala pravnomočna, je morala okrajna oziroma mestna zaplembna komisija izvršiti popis in cenitev zaplenjenega premoženja in dostaviti po en izvod pravomočne zaplembne odločbe še: Komisiji za upravo narodne imovine (KUNI) v Ljubljani, pristojni okrožni upravi narodne imovine, pristojnemu okrajnemu sodišču zaradi vpisa v zemljiško knjigo, pristojnemu okrožnemu sodišču zaradi eventualnega vpisa v trgovski in združni register (samo če je bilo zaplenjeno trgovsko ali industrijsko podjetje), pristojnemu okrožnemu javnemu tožilstvu in ministrstvu, ki je zaplenjeno premoženje prevzelo v upravljanje.

Člen 30 Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe je določil 15. september 1945 kot zadnji rok, do katerega morajo zaplembne komisije v Jugoslaviji svoje delo končati. Zaradi velikega obsega zaplemb nemškega premoženja ne le v federalni Sloveniji, ampak v vsej Jugoslaviji, je bil kasneje rok, do katerega bi morale zaplembne komisije svoje delo zaključiti, podaljšan do 15. novembra 1945.⁶ Vendar tudi do tega datuma zaplembne komisije v Sloveniji zaplemb nemškega premoženja niso zaključile in so svoje delo nadaljevale še leta 1946.

Da bi pri izvajanju zaplemb premoženja državljanov nemškega rajha in oseb nemške narodnosti ne prihajalo do nepravilnosti, je KUNI 30. 6. 1945 izdala posebno okrožnico z navodili o tem, koga je mogoče imeti za državljana nemškega rajha oziroma za osebo nemške narodnosti in mu kot takšnemu zapleniti premoženje in v katerih primerih je mogoče državljana nemškega rajha oziroma nemške narodnosti za-

⁶ Zakon o spremembi točke 5 člena 30 Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe, Uradni list DFJ, št. 70/1945.

plembe oprostiti.⁷ Glede tega, koga je treba imeti za državljana nemškega rajha, je navedena okrožnica navajala:

»Med državljane nemškega rajha je prištevati vse one osebe, ki so bile njegovi državljani do kapitulacije Hitlerjeve Nemčije in niso postali državljani prisilno radi okupacije tekom vojne. Med nemške državljane je tedaj prištevati avstrijske in sudetske Nemce, kakor tudi vse one osebe, ki so med minulo vojno optirale za nemški reich. Sem spadajo zlasti vse one osebe, ki so iz bivše »Ljubljanske pokrajine« optirale za nemški reich in ki so razvidne iz seznama nemških priseljencev, ki ga je izdal nemški priselitenveni pooblaščenec v Ljubljani julija 1942 pod naslovom 'Verzeichnis der Volks- und Reichsdeutschen Umsiedler, die auf Grund des Abkommens vom 31. August 1941 aus der Provinz Laibach umgesiedelt wurden.« Glede tega, koga je mogoče imeti za osebo nemške narodnosti, pa je okrožnica določala: »Za osebe nemške narodnosti je smatrati:

a) vse one državljane Jugoslavije nemške narodnosti, ki so se pod okupacijo izjavljali ali pa so veljali kot Nemci, ne oziraje se na to ali so pred vojno kot taki nastopali ali pa so veljali kot prilagojeni Slovenci, Hrvati ali Srbi;

b) vse one državljane Jugoslavije nemške narodnosti, ki so se že v Jugoslaviji ob priliki ljudskih štetij priznavali za pripadnike nemške narodnosti;

c) prostovoljni člani nemškega Kulturbunda pred okupacijo, v Ljubljani pa tudi po okupaciji, in sicer po individualni oceni, dalje vsi oni, ki so se prijaviili kot Volksdeutscher;

č) vse one osebe, ki so se prostovoljno udinjale nemškim SS formacijam, nemški oboroženi sili in nemški policiji;

d) državljani nemške narodnosti onih držav, ki so v vojni sodelovale s Hitlerjevo Nemčijo.«

Okrožnica je nadalje natančneje pojasnjevala, katere osebe nemške narodnosti in državljani nemškega rajha so izvzeti pri zplembi, in sicer:

»a) osebe nemške narodnosti in nemškega državljanstva, ki so sodelovale kot partizani ali vojaki v Narodnoosvobodilni borbi ali pa, ki so aktivno sodelovale v Narodnoosvobodilnem pokretu;

b) osebe, ki so se pred vojno prilagodile kot Slovenci, Hrvatje ali Srbi in v času vojne niso vstopile v Kulturbund, niso niti nastopile kot člani nemške narodnostne skupine;

c) osebe, bodisi moški ali ženske, četudi nemške narodnosti, ki so sklenile mešan zakon z osebami ene izmed jugoslovanskih narodnosti ali pa z osebami židovske, slovaške, rusinske, madžarske, romunske ali katere druge narodnosti;

d) državljani nemške narodnosti zavezniških in nevtralnih držav, ki se niso svažno obnašale v času okupacije.«

Glede kriterijev, po katerih je treba presojsati, kdaj se lahko naredi izjema in se premoženje osebe nemške narodnosti ne zapleni, pa je okrožnica določala: »Glede iz-

⁷ Zgodovinski arhiv v Celju (dalje ZAC), fond: Uprava narodne imovine, fasc. 11, sign. 128, okrožnica KUNI.

jeme pod a) je pripomniti, da je presojeti vsak primer posamič. Glede borbe v vrstah NOV in POJ bo presojeti, če se prizadeta oseba nemške narodnosti ni morda priključila šele v zadnji fazi vojne iz špekulativnih namenov. Pri udejstvovanju ilegalne borbe v zaledju pa bo upoštevati, da mora biti pri posamezniku izkazano aktivnejše in intenzivnejše delo v vrstah OF. Ni dovolj, da je prizadeti morebiti sem ter tja podprl gibanje s kako podporo v denarju ali blagu. Izkazano mora biti dejansko tveganje in predano žrtvovanje v službi naše Narodnoosvobodilne borbe. Izjemne zaščite pa ne uživajo one osebe nemške narodnosti in nemškega državljanstva (pob b) do d), ki so se s svojim zadržanjem pod okupacijo pregrešile proti Narodnoosvobodilni borbi narodov Jugoslavije in so bile v pomoč okupatorju.«

Kljub tem navodilom pa je pri delovanju zaplembnih komisij prišlo do nepravilnosti zlasti pri odločanju o tem, ali je nekoga mogoče imeti za osebo nemške narodnosti ali ne. Do največjih nepravilnosti je prišlo pri delu okrajnih in mestnih zaplembnih komisij v celjskem in v mariborskem okrožju. V celjskem okrožju je prišlo do večjih nepravilnosti zlasti pri delovanju mestne zaplembene komisije Celje, v mariborskem okrožju pa pri delovanju okrajne zaplembene komisije Maribor-desni breg. V navedenih dveh okrajih »je šlo za slučaje, kjer so bili prizadeti z zaplembami revnejši sloji, zlasti delavstvo, kar je imelo za posledico, da je zaplenjevanje tega imetja odjeknilo tudi na političnem področju...«⁸ Večina nepravilnosti, ki sta jih pri svojem delu storili navedeni zaplembeni komisiji, je nedvomno izhajala iz težnje, da se zapleni čimveč premoženja. K takšnemu ravnanju je obe zaplembeni komisiji nedvomno vzpodbujalo tudi navodilo KUNI, v katerem se je vsem okrajnim in mestnim zaplembenim komisijam priporočalo, »naj zasežejo čim več nemškega imetja in naj zajamejo tudi dvomljive primere iz razloga, ker imajo prizadeti lastniki pravico do pritožbe zoper zaplembene odločbe, ki jih imajo reševati okrožne kot pritožbene zaplembene komisije.«⁹ Na pritožbe o nepravilnostih, do katerih je prišlo pri delu obeh zaplembnih komisij, je KUNI hitro reagirala in dosegla, »da so bili vsi sporni slučaji razčiščeni v teku 1 tedna.«¹⁰

Razlogi, da je KUNI v tem primeru tako hitro posredovala, so bili predvsem politične narave. Bližale so se namreč volitve v ustavodajno skupščino DFJ, oblast pa je računala, da bodo na teh volitvah za listo Ljudske fronte glasovali predvsem delavci, kar pa bi zaradi zaplemb njihovega premoženja lahko postalo vprašljivo. Da je oblast tako hitro reagirala predvsem iz strahu, da delavci na volitvah v ustavodajno skupščino ne bodo glasovali za listo Ljudske fronte, potrjuje poročilo preiskovalne komisije o pregledu poslovanja mestne zaplembene komisije Celje z dne 5. 11. 1945, v katerem se navaja, da je zaplemba »pri teh delavskih slojih vzbudila veliko nezadovoljnost in je sedanji politični liniji in volilni kampanji zelo škodovala.«¹¹ Tudi v dopisu, ki ga je 5.

⁸ ZAC, fond: Uprava narodne imovine, fasc. 11, sign. 133, poročilo o delu in problemih okrožnih in okrajnih uprav narodne imovine v Sloveniji.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ ZAC, fond: MLO Celje, fasc. 116, sign. 943, poročilo o pregledu nerednosti, povzročenih s poslovanjem mestne zaplembene komisije v Celju z dne 5. 11. 1945.

11. 1945 KUNI poslala okrožni upravi narodne imovine Celje,¹² se ugotavlja, »da so zaplembe komisije prve stopnje zajele veliko število oseb, ki jih ni mogoče smatrati kot Nemce v smislu Odloka AVNOJ-a, radi česar je nastalo na terenu veliko razburjenje med prebivalstvom, kar utegne neugodno vplivati na volitve v ustavodajno skupščino«. ¹³ Razen iz političnih razlogov pa oblast ni bila zainteresirana za zaplembo premoženja delavcev tudi iz gospodarskih razlogov, saj večina delavcev razen premičnin (pohištva) ni imela drugega premoženja in od takšnih zaplemb ni bilo mogoče pričakovati gospodarskih koristi.

Povsem drugačen odnos pa je oblast zavzela, kadar je šlo za zaplembe premoženja premožnejših slojev (tovarnarjev, obrtnikov, trgovcev, kmetov itd.). V teh primerih so lastniki le redkokdaj uspeli, da bi bila zaplemba njihovega premoženja razveljavljena, tudi če so dokazali, da je bila zaplemba neutemeljena. V takšnih primerih je bil interes države, da se polasti določenega gospodarskega obrata, postavljen nad načelo zakonitosti. Zaradi interesa, da se čimprej poddržavijo zasebna gospodarska podjetja, so v nekaterih primerih zaplembe komisije zaplenile tudi premoženje tistih oseb nemške narodnosti, za katere je bilo dokazano, da so med okupacijo aktivno sodelovale v narodnoosvobodilnem gibanju. Kot smo videli, je odlok AVNOJ z dne 21. 11. 1944 izrecno določal, da se osebam nemške narodnosti, ki so aktivno sodelovale v NOB, premoženja ne sme zapleniti.

Tipičen takšen primer je bila zaplemba premoženja nemške družine *Woschnagg* v Šoštanju. *Herbert*, *Walter*, *Mariane* in *Malvina Woschnagg* so bili lastniki velikega premoženja, ki je razen tovarne usnja (to je bila največji tovrstni obrat v takratni Jugoslaviji), obsegalo še elektrožago, 3 gradove, 6 stanovanjskih hiš, več gospodarskih poslopij in blizu 100 hektarov zemljišč. Vse to premoženje je *Woschnagg* govim okrajna zaplembna komisija Šoštanj zaplenila na osnovi dejstva, da so bili nemške narodnosti. Zaplemba ni bila razveljavljena, čeprav so obstojali dokazi, da so *Woschnagg* govimi že od leta 1942 gmotno podpirali NOB in se vanjo tudi aktivno vključili. Ker so za to zvedele nemške okupacijske oblasti, je posameznim članom družine *Woschnagg* grozila aretacija. Pred aretacijo se je *Walter Woschnagg* umaknil v Švico, *Herbert* in *Malvina Woschnagg* pa sta novembra 1944 odšla v partizane na osvobodjeno ozemlje v Zgornji Savinjski dolini, zaradi česar so nemške okupacijske oblasti premoženje *Woschnagg* govih zaplenile. Med nemško ofenzivo na osvobodjeno ozemlje Zgornje Savinjske doline sta bila *Herbert* in njegova žena *Malvina* ujeta. *Herberta* so Nemci poslali v koncentracijsko taborišče *Dachau*, *Malvino* so zaprli v mariborsko kaznilnico, od koder je v času bombnega napada ušla in se zatekla v Šoštanj; tu so jo Nemci aprila 1945 aretirali in jo znova odpeljali v Maribor, nato pa 14. aprila 1945 ustrelili. Pri tem je treba poudariti, da zaplembe premoženja *Woschnagg* govih ni izrekla samo okrajna zaplembna komisija v Šoštanju, ampak jo je že prej izreklo tudi vojaško sodišče mesta Celje, in sicer zaradi tega, ker so bili *Woschnagg* govimi od leta 1940 člani *Kulturbunda*. Aktivno so-

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

delovanje Woschnaggovih v NOB je vojaško sodišče sicer upoštevalo, vendar le toliko, da jih je oprostilo zaporne kazni, ne pa tudi zaplembe premoženja.

V nekaterih primerih so zaplembne komisije izrekle zaplembo premoženja tudi tistim posameznikom, za katere so obstojali dokazi, da niso bili nemške narodnosti niti niso bili državljani nemškega rajha. Če je bila takšna oseba lastnik večjega premoženja, je bila možnost, da bi bila zaplemba razveljavljena, zelo majhna. Na Celjskem je bilo več takih primerov. Eden takšnih je bila zaplemba premoženja Štefana Borlaka, lastnika žage in furnirnice v Sv. Juriju pri Celju. Mestna zaplembna komisija Celje je 24. 8. 1945 izdala odločbo o zaplembi celotnega Borlakovega premoženja z obrazložitvijo, da je Štefan Borlak oseba nemške narodnosti. Borlak se je na zaplembno odločbo pritožil federalni zaplembni komisiji v Ljubljani. V svoji pritožbi je poudaril, da se je vedno imel za Slovenca in nikoli za Nemca, kar je federalna zaplembna komisija upoštevala in zaplembo razveljavila z utemeljitvijo, »da je Štefan Borlak jugoslovanski državljani slovenskega pokolenja, da se je v predaprilski Jugoslaviji vedno in povsod izdajal za Slovenca, da za časa okupacije ni nikoli zatajil slovenske narodnosti, da njegovo podjetje, ki ga je vodil njegov zet Anton Kopusar, ni gospodarsko sodelovalo z okupatorjem in da je bil tudi v socialnem pogledu svojim delavcem pravičen šef«. ¹⁴

Takšno utemeljitev je federalna zaplembna komisija podala na osnovi karakteristik, ki sta jih o Štefanu Borlaku in njegovem zetu Antonu Kopusarju dala četrtni odbor OF I. četrti Celje-mesto in krajevni odbor OF Sv. Jurij pri Celju. Četrtni odbor OF I. četrti Celje-mesto je za Štefana Borlaka dal karakteristiko, »da je za časa okupacije živel povečini v Celju in v Sv. Juriju pri Celju, da se politično nikjer ni udeleževal in živel bolj v svojem poklicu, je pa vedel za delovanje svojega zeta v narodnoosvobodilnem gibanju, če je tudi sam sodeloval, ni znano, bil je vedno Slovenec«. ¹⁵ Karakteristika, ki jo je o Antonu Kopusarju dal krajevni odbor OF Sv. Jurij pri Celju, slednjega označuje »kot stoddostnega simpatizerja narodnoosvobodilnega gibanja, ki je sabotiral okupatorjeve odredbe«. ¹⁶ Na odločitev federalne zaplembne komisije, da se zaplemba premoženja Štefana Borlaka razveljavi, pa se je pritožilo javno tožilstvo LR Slovenije, ki je v svoji pritožbi navajalo, »da je bila Borlakova družina s Štefanom Borlakom na čelu v celjskem okraju že za časa stare Avstrije splošno znana kot nemčur-ska-avstrijantska ter je ohranila to nemško obeležje ves čas bivše Jugoslavije«. ¹⁷ Kot dokaz za takšne trditve je javno tožilstvo LR Slovenije upoštevalo samo izjave, ki so jih o Borlaku naknadno dali posamezniki. Federalna zaplembna komisija je pritožbo javnega tožilstva upoštevala in je 22. 10. 1946 svojo prvotno rešitev razveljavila ter potrdila zaplembo Borlakovega premoženja kot pravnomočno, in sicer z utemeljitvijo, da je Štefan Borlak oseba nemške narodnosti.

Bili pa so tudi primeri, ko so nekatere premožnejše Slovence takoj po preobratu maja 1945 aretirali in likvidirali, nato pa so jih razglasili za osebe nemške narodnosti in so jim zaplembne komisije zaplenile premoženje. Tako se je na Celjskem npr. zgo-

¹⁴ ZAC, fond: MLO Celje fasc. 119, sign. 978, zaplembni dosje Štefana Borlaka.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ibidem.

dilo z gostilničarjem Albinom Bergerjem, ki je bil maja 1945 aretiran skupaj s številnimi celjskimi Nemci in nato likvidiran, njegovo premoženje pa je mestna zaplembna komisija Celje zaplenila z obrazložitvijo, da gre za osebo nemške narodnosti. Takšna obrazložitev mestne zaplembne komisije Celje je temeljila zgolj na prijavi, ki jo je zoper Albina Bergerja in njegovo ženo Štefanijo Berger poslal neki Albin Debenjak. Ta je v svoji prijavi oba zakonca Berger obtožil, da sta nemčurja in da sta se med okupacijo sovražno vedla do Slovencev. Na takšne Debenjakove obtožbe se je Štefanija Berger pritožila in jih zavrnila kot neresnične. 15. 10. 1945 je četrti narodni odbor I. četrti mesta Celje sklical množični sestanek, na katerem so obravnavali Bergerjev primer. Na sestanku je ljudstvo ugotovilo »nacionalno neoporečnost, zavedno slovenstvo in poštenost istih (mišljena sta bila A. in Š. Berger – opomba M.M.). Javno se je pokazalo, da sta ves čas okupatorske dobe pomagala OF in rešila marsikatero življenje preganjanih Slovencev«. ¹⁸ Sklep sestanka je bil, »da se odslej naprej prepreči vsako blatenje imenovanih dveh z ozirom na njim nacionalno zavednost. Imenovana nista nemške narodnosti, sta rojena Slovenca, zato je sklep masovnega sestanka ta, da se mora takoj ustaviti in preprečiti zaplemba njih premoženja in odstaviti začasno postavljenega upravitelja«. ¹⁹ Federalna zaplembna komisija je odločbo o zaplembi premoženja Albina Bergerja kljub tem dejstvom potrdila z obrazložitvijo, »da Berger sam ni vložil nobene pritožbe in je smatrati, da je prvostopna odločba postala pravnomočna«. ²⁰ Glede na to, da je bil Berger takrat že likvidiran, razumljivo ni mogel sam osebno vložiti pritožbe zoper zaplembno odločbo in jo je zato v njegovem imenu vložil skrbnik za čin. Na takšno odločitev federalne zaplembne komisije je vplival predvsem dopis mestne zaplembne komisije Celje z dne 22. 11. 1945, ²¹ v katerem je ta znikala objektivnost stališča, ki so ga ljudje o Bergerju sprejeli na množičnem sestanku dne 15. 10. 1945. V navedenem dopisu se je mestna zaplembna komisija Celje sklicevala na izjavo, ki naj bi jo dal predsednik krajevnega narodnega odbora I. četrti mesta Celje, češ »da se je pustil zapeljati od ljudstva, kajti dobil je nove informacije, ki dokazujejo, da je bil Berger zagrizen nemčur«. ²² Tako je bilo Bergerjevo premoženje dokončno zaplenjeno. Da je šlo v tem primeru za neutemeljeno zaplembo, je posredno leta 1952 priznalo tudi okrožno javno tožilstvo v Celju, ki je do prošnje Štefanije Berger, da se zaplembni postopek obnovi, zavzelo pozitivno stališče in ugotovilo, da bi »z ozirom na ugotovljeno pozitivno zadržanje obeh Bergerjev med okupacijo in njuno sodelovanje v NOV bilo treba izvesti postopek za revizijo zaplembe in premoženje vrniti«. ²³ S takšnim stališčem okrožnega javnega tožilstva v Celju se je strinjalo tudi republiško javno tožilstvo.

* * *

¹⁸ ZAC, fond: MLO Celje, fasc. 118, sign. 978, zaplembni dosjé Albina Bergerja.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

Zaplembne komisije so v Sloveniji v letih 1945–1946 izrekle skupaj preko 20.000 zaplemb t. i. nemškega premoženja. Prve podatke o številu izdanih odločb o zaplembi nemškega premoženja imamo s konca avgusta in zač. septembra 1945. Takrat je bilo število izdanih zaplembnih odločb naslednje:

I. Celjsko okrožje (stanje 24. 8. 1945):²⁸

Okraj	Število izdanih zaplembnih odločb
Celje–mesto	461
Celje–okolica	216
Gornji grad	8
Slovenske Konjice	116
Šmarje pri Jelšah	117
Šoštanj	445
Trbovlje	68

II. Ljubljansko okrožje (stanje 27. 8. 1945):²⁵

Okraj	Število izdanih zaplembnih odločb
Logatec	2
Škofja Loka	23
Cerknica	13
Vrhnika	3
Kranj	510
Domžale	53
Jesenice	237
Tržič	132
Grosuplje	5
Kamnik	178
Radovljica	50

III. Okrožje Ljubljana–mesto (stanje 30. 8. 1945):²⁶

Do 30. 8. 1945 je mestna zaplembna komisija Ljubljana izrekla skupaj 610 zaplemb nemškega premoženja.

²⁴ ZAC, fond: Okrožni ljudski odbor Celje, fasc. 2, sig. 19, zapisnik o zasedanju okrajnih zaplembnih komisij in mestne zaplembne komisije Celje z dne 24. 8. 1945.

²⁵ Arhiv inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, fond: SNOS, predsedstvo in odseki, KUNI, fasc. 498, Zapisnik o zasedanju okrajnih zaplembnih komisij ljubljanskega okrožja z dne 27. 8. 1945.

²⁶ Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, fond: SNOS, predsedstvo in odseki, KUNI, fasc. 498, Zapisnik seje mestne zaplembne komisije Ljubljana z dne 30. 8. 1945.

IV. Mariborsko okrožje (stanje 7. 9. 1945):²⁷

Okraj	Število izdanih zaplembnih odločb
Ptuj	193
Maribor-levi breg	521
Maribor-desni breg	636
Maribor-mesto	2508
G. Radgona	871
Ljutomer	161
Murska Sobota	209
Dol. Lendava	3
Prevalje	479

V. Novomeško okrožje (stanje 1. 9. 1945):²⁸

Okraj	Število izdanih zaplembnih odločb
Brežice (Krško)	129
Trebnje	29
Novo mesto	29 (premoženje, ki ni pripadalo EMONI)
	1111 (premoženje, ki je pripadalo EMONI)
Kočevje	79 (premoženje, ki ni pripadalo EMONI)
	2308 (premoženje, ki je pripadalo EMONI)

Ker datirajo navedeni podatki s konca avgusta in začetka septembra 1945, seveda niso dokončni. V večini okrajev se je število zaplemb nemškega premoženja še bistveno povečalo, saj so zaplembne komisije delovale še leta 1946, čeprav bi morale svoje delo zaključiti že do 15. 11. 1945.²⁹ Število zaplemb se je povečalo zlasti v okrajih celjskega, mariborskega in novomeškega okrožja. Do konca leta 1945, ko je bilo v Sloveniji izvajanje zaplemb nemškega premoženja že skoraj v celoti zaključeno, je bilo stanje po posameznih okrožjih naslednje.³⁰

²⁷ Pokrajinski arhiv Maribor, fond: Okrožna uprava narodne imovine Maribor, fasc. 1 (IX), poročilo o izvajanju zakona o zaščiti narodne imovine, zakona o postopku zapuščene imovine in čl. 30 zakona o zaplembi in o opravljanju zaplembe z dne 7. 9. 1945.

²⁸ Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani, fond: SNOS, predsedstvo in odseki, KUNI, fasc. 498, zapisnik zasedanja okrajnih zaplembnih komisij Novo mesto in Brežice z dne 1. 9. 1945; zapisnik zasedanja okrajne zaplembne komisije Kočevje z dne 3. in 4. 9. 1945.

²⁹ Gospodarski svet pri vladi FLRJ je v okrožnici št. 168 z dne 10. 1. 1946 zahteval od vlade LR Slovenije, da se vse zaplembe na osnovi člena 30 zakona o zaplembi imovine in opravljanju zaplembe zaključijo do 1. 3. 1946.

³⁰ ZAC, fond: Uprava narodne imovine, fasc. 11, sign. 133, poročilo o delu in problemih okrožnih in okrajnih uprav narodne imovine v Sloveniji.

Okrožje	Število izdanih zaplembnih odločb
Ljubljana	1.208
Ljubljana-mesto	1.753
Celje	2.393
Novo mesto	7.382
Maribor	7.557
Skupaj:	20.293

Po številu zaplemb nemškega premoženja je bila LR Slovenija na drugem mestu med republikami v Jugoslaviji. Pred njo je bila samo LR Srbija, v kateri je samo na območju AP Vojvodine bilo izrečenih 250.000 zaplemb nemškega premoženja; v ostali Srbiji pa je bilo največ zaplemb nemškega premoženja, in sicer 589, izrečenih v Beogradu, predvidevalo pa se je, da se bo to število povečalo že za 1.000 do 1.200 primerov.³¹ V LR Hrvatski je bilo npr. izrečenih 16.361 zaplemb nemškega premoženja, v LR BiH pa samo 1.500.³²

Zaplembe, ki so jih izrekla sodišča (sodne zaplembe)

Razen zaplembnih komisij so v Sloveniji v letih 1945–1946 veliko število zaplemb izrekla tudi sodišča. Zakon o vrstah kazni z dne 10. 7. 1945³³ je kot eno izmed kazni, ki so jih obsojencem lahko izrekla civilna in vojaška sodišča, predvidel tudi zaplembo premoženja. Največ zaplemb so sodišča v Sloveniji izrekla v obdobju junij–avgust 1945. V tem obdobju so zaplembe premoženja obsojencem izrekala predvsem vojaška sodišča ter sodišče slovenske narodne časti.

Partizanska vojaška sodišča so nasprotnikom NOB izrekala zaplembe premoženja že med vojno. Tako so npr. partizanska vojaška sodišča samo v času od začetka januarja pa do začetka septembra 1944 izrekla v Sloveniji skupaj 1755 zaplemb premoženja.³⁴ Številne zaplembe premoženja pa so vojaška sodišča v Sloveniji izrekla neposredno po končani vojni, zlasti v obdobju junij–avgust 1945. Organizacija in delovanje vojaških sodišč je v Jugoslaviji do avgusta 1945 temeljila na Uredbi o vojaških sodiščih, ki jo vrhovni štab NOV in POJ sprejel 24. 5. 1944. Konkretnije pa je poslovanje vojaških sodišč določalo Navodilo o poslovanju vojaških sodišč z dne 8. 9. 1944. Uredba o vojaških sodiščih in Navodilo o poslovanju vojaških sodišč sta ostala v veljavi do 24. 8. 1945, ko je bil sprejet Zakon o ureditvi in pristojnosti vojaških sodišč v Jugoslovanski vojski.³⁵ V skladu z Uredbo o vojaških sodiščih so obstojala naslednja vojaška

³¹ ZAC, fond: Uprava narodne imovine, fasc. 11, sign. 130, zapisnik tretjega rednega zasedanja predstavnikov DUND-a in ZUND-a z dne 20. in 21. 12. 1945.

³² Ibidem.

³³ Uradni list DFJ, št. 48/1945.

³⁴ Zgodovina Slovencev. CZ, Ljubljana 1979, str. 874.

³⁵ Uradni list DFJ, št. 65/1945.

sodišča: višje vojaško sodišče prio glavnem štabu, vojaška sodiša pri štabih korpusov, vojaška sodišča korpusnih vojnih oblasti in vojaška sodišča pri štabih divizij. Vsa navedena vojaška sodišča so sodila v senatih, obtožnico pa je sestavil in zastopal vojaški tožilec. Vojaška sodišča so sodila o:

- a) vojnih zločinih,
- b) dejanjih narodnih sovražnikov,
- c) kaznivih dejanjih vojaških oseb in vojnih ujetnikov.

Za vojne zločine so veljali »pobudniki, organizatorji, naredbodajalci ter pomagači in neposredni izvrševalci množičnih ubijanj, mučenj, prisilnega izseljevanja prebivalstva ter njegovega odгона, taborišča in na prisilno delo, potem požigov, uničevanja in ropanja narodne in državne imovine; vsi posamezni posestniki imetij in podjetij v Jugoslaviji, ki so nečloveško izkoriščali delovno silo na prisilno delo pripeljanih ljudi; funkcionarji terorističnega aparata in terorističnih oboroženih formacij okupatorja in domačini v okupatorjevi službi, oni, ki so izvrševali mobilizacijo našega ljudstva za sovražno vojsko«. ³⁶ Za narodne sovražnike pa so bili imenovani: »vsi aktivni ustaši, četniki in pripadniki ostalih oboroženih formacij v sovražnikovi službi in njihovi organizaciji in pomagači; vsi oni, ki so bili v sovražnikovi službi v kakršnemkoli svojstvu kot špijoni, ovaduhi, kurirji, agitatorji in slično; vsi oni, ki so silili ljudstvo, da okupatorjem odda orožje; vsi oni, ki so izdali narodno borbo in so bili v zvezi z okupatorjem; vsi oni, ki odpadejo od narodne oblasti in delajo proti njej; vsi oni, ki rušijo narodno vojsko ali so na drug način pomagali in pomagajo okupatorju; vsi oni, ki izvrše težke primere umora in ropa in slično.« ³⁷

Vojaška sodišča so v skladu s 16. členom Uredbe o vojaških sodiščih obsojencem lahko izrekala naslednje kazni: strogi ukor, imovinsko kazen (denarno, v naravi, v delu), izgon iz prebivališča, odvzem čina oz. poklica (zvanja), odstranitev s položaja, prisilno delo od treh mesecev do dveh let, težko prisilno delo od treh mesecev do dveh let in tudi več ter smrtno kazen. Poleg teh kazni pa so vojaška sodišča obsojencem lahko izrekla tudi kazni: izgubo vojaške časti in izgubo državljanske časti – za določen čas ali za vedno ter konfiskacijo imovine.

Razen vojaških sodišč pa je v Sloveniji v obdobju junij–avgust 1945 delovalo tudi t. i. sodišče slovenske narodne časti. Sodišče slovenske narodne časti (SNČ) je bilo ustanovljeno na osnovi Zakona o kaznovanju zločinov in prestopkov zoper slovensko narodno čast, ki ga je predsedstvo SNOS sprejelo 5. 6. 1945. ³⁸ Po določilih tega zakona je bila naloga SNČ, da je »po vsem slovenskem ozemlju sodilo zločine in prestopke zoper slovensko narodno čast, storjene v času sovražne okupacije oziroma v zvezi z njo«. Za zločine in prestopke zoper slovensko narodno čast so veljala »vsa namerno izvršena dejanja, ki jih sicer ni mogoče označiti za veleizdajo ali za pomoč okupatorju pri izvrševanju vojnih zločinov, ki pa so škodovala ali pa bi utegnila škodovati ugledu in časti slovenskega naroda in njegovi odpornosti«.

³⁶ Uredba o vojaških sodiščih z dne 24. 5. 1944, člen 13.

³⁷ Uredba o vojaških sodiščih z dne 24. 5. 1944, člen 14.

³⁸ Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 7/1945.

SNČ so sestavljali: predsednik, predsedstveni tajnik in najmanj 15 članov ter potrebno število tajnikov pravnikov, ki jih je imenovalo predsedstvo SNOS. Sedež SNČ je bil v Ljubljani, sodilo pa je v senatih pet sodnikov, ki so potovali po okrožjih in so sodili praviloma na sedežih okrožnih NOO oziroma okrožnih odborov OF. Obsojencem je SNČ lahko izrekalo naslednje kazni:

- a) izgubo narodne časti,
- b) lahko ali težko prisilno delo,
- c) popolno ali delno zaplembo premoženja v korist države.

Izguba narodne časti je predstavljala redno kazen, ki jo je SNČ izreklo vsakemu obsojencu, ki ga je spoznalo za krivega; ostali kazni pa sta se lahko dodajali ena ali druga ali pa obe. Izguba narodne časti je predstavljala izključitev iz javnega udeleženja, izgubo pravice do javnih služb, poklice in dostojanstev, izgubo vseh državljanskih in političnih pravic. Kazen prisilnega dela je SNČ lahko izreklo največ za dobo 10 let. Kazen težkega prisilnega dela in popolne zaplembe premoženja pa je SNČ lahko izreklo samo v primeru, ko je kaznivo dejanje bilo mogoče oceniti za zločin. V primerih, ko je šlo za težja kazniva dejanja, je moralo SNČ izreči svojo nepristojnost in zadevo izročiti pristojnemu vojaškemu sodišču.

SNČ je postopek zoper obtoženca začelo na prijavo javnega tožilca, odseka za zaščito naroda, narodnoosvobodilnih odborov ali tudi vsakega posameznika. Obtožnico je sestavil in zastopal javni tožilec Slovenije. Postopek pred SNČ je bil javen. Obtoženec je imel pravico do zagovornika, ki mu ga je SNČ moralo postaviti, če je bil odsoten.

SNČ je delovalo do 24. 8. 1945, ko je bilo s posebnim zakonom predsedstva SNOS, ukinjeno.³⁹ Hkrati z ukinitvijo SNČ pa je predsedstvo SNOS sprejelo 24. 8. 1945 tudi ukaz o pomilostitvi oseb, obsojenih po zakonu o kaznovanju zločinov in prestopkov zoper slovensko narodno čast.⁴⁰ S tem ukazom so bili vsi, ki so bili obsojeni pred SNČ, oproščeni kazni lahkega ali težkega prisilnega dela; tistim pa, ki so bili obsojeni samo na izgubo narodne časti, so se pravne posledice te kazni omejile samo na izgubi političnih državljanskih pravic. V ukazu o pomilostitvi pa ni bilo predvideno, da se obsojencem odpusti kazen zaplembe premoženja.

Zlasti v prvih poveljnih letih so številne zaplembe premoženja izrekla tudi civilna sodišča. Civilno sodstvo se je v Sloveniji začelo organizirati že med NOB. Pravno osnovo za vzpostavitev civilnih sodišč v Sloveniji je predstavljala odlok o začasni ureditvi narodnih sodišč in o narodnih sodnikih, ki ga je predsedstvo SNOS izdalo 3. 9. 1944.⁴¹ Enotno organizacijo civilnega sodstva za vso Jugoslavijo pa je določal zakon o ureditvi narodnih sodišč, ki ga je Začasna ljudska skupščina DFJ sprejela 26. 8. 1945.⁴² V skladu s tem zakonom so bila jeseni 1945 na celotnem območju federalne Slovenije vzpostavljena okrajna in okrožna sodišča, poleg njih pa je bilo ustanovljeno tudi vrhovno sodišče s sedežem v Ljubljani.

³⁹ Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 29/1945.

⁴⁰ Uradni list SNOS in NV Slovenije št. 29/1945.

⁴¹ Uradni list SNOS in NV Slovenije, št. 4/1944.

⁴² Uradni list DFJ, št. 67/1945.

Med civilnimi sodišči so največ zaplemb izrekla okrajna sodišča, in sicer na osnovi člena 28. Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe z dne 9. 6. 1945. Člen 28 navedenega zakona je okrajnim narodnoosvobodilnim odborom nalagal dolžnost, da so morali najkasneje v roku 90 dni od izdaje tega zakona vročiti okrajnim sodiščem, natančen popis nepremičnin premoženja »tistih vojnih zločincev in narodnih sovražnikov, ki so bili med vojno ustreljeni, ubiti, so umrli ali zbežali, katerim pa imovina ali sploh ni bila zaplenjena, ker je bila nedostopna ali pa je bila zaplenjena samo premična imovina oziroma samo del te imovine«. V vseh teh primerih so morala okrajna sodišča vzeti rabsodbo, »s katero je takšna oseba bila obsojena, za izvršno v celoti, kakor tudi v izreku o zaplembi« in izdati odločbo o zaplembi celotnega premoženja ter zaplembo tudi opraviti vključno s prepisom zaplenjenega premoženja v zemljiški knjigi v korist države.

Kot vidimo, je šlo v tem primeru za zaplembo premoženja nasprotnikov NOB, ki so jih že med vojno na zaplembo premoženja obsodila partizanska sodišča ali ki so bili likvidirani oziroma so ob koncu vojne zbežali iz Jugoslavije. Zaplembo premoženja vseh tistih, ki so ob koncu vojne zbežali iz Jugoslavije, pa je predvidel tudi Zakon o odvzemu državljanstva oficirjem in podoficirjem bivše jugoslovanske vojske, ki se nočejo vrniti v domovino ter pripadnikom vojaških formacij, ki so služili okupatorju in so pobegnili v inozemstvo z dne 23. 8. 1945,⁴³ ki je bil spremenjen in dopolnjen 23. 10. 1946.⁴⁴ Kot pripadniki vojaških formacij, ki so služili okupatorju, so bili v Sloveniji mišljeni predvsem domobranci. Vse v zakonu navedene osebe so izgubile državljanstvo, kar je imelo za posledico zaplembo njihovega premoženja. Za izdajanje odločb o zaplembi premoženja na osnovi Zakona o odvzemu državljanstva so bila pristojna okrajna sodišča.

Razen na osnovi navedenih zakonov pa so okrajna in okrožna sodišča zaplembe izrekala tudi na osnovi Zakona o pobujanju nedopustne špekulacije in gospodarske sabotaže z dne 23. 4. 1945⁴⁵ in Zakona o kaznivih dejanjih zoper narod in državo z dne 25. 8. 1945.⁴⁶

Postavlja se seveda vprašanje, koliko zaplemb premoženja so sodišča v Sloveniji izrekla v prvih povojnih letih zlasti še leta 1945, ko so bile sodne zaplembe najboljše. Na razpolago imamo podatke, ki kažejo, da je bilo v Sloveniji do konca leta 1945 izrečenih skupaj 5.183 sodnih zaplemb; od tega so jih 1.583 izrekla vojaška sodišča in sodišče slovenske narodne časti, 3.600 pa so jih izrekla okrajna sodišča na osnovi 28. člena Zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe.⁴⁷ Če upoštevamo še 20.293 zaplemb, ki so jih izrekle zaplembene komisije, je bilo v Sloveniji do konca leta 1945 izrečenih skupaj 25.476 zaplemb premoženja. To število zaplemb pa

⁴³ Uradni list DFJ, št. 64/1945.

⁴⁴ Uradni list FLRJ, št. 86/1946.

⁴⁵ Uradni list DFJ, št. 26/1945.

⁴⁶ Uradni list DFJ, št. 66/1945.

⁴⁷ Arhiv Republike Slovenije, fond: KUNI, fasc. 2, ovoj 15, referat o problemih narodnega-občeljudskega imetja. Podatke o številu zaplemb, ki so jih leta 1945 izrekla v Sloveniji vojaška sodišča in sodišče slovenske narodne časti, sem dobil tudi iz seznamov obsojencev na zaplembo imetja, ki jih je izdajala KUNI.

je bilo dosti manjše od tistega, ki ga je predvidela oblast. Ta je namreč predvidela, »da bo vseh zaplembnih odločb po vseh treh oblikah okoli 36.000. Dejansko pa je bilo po čl. 28 izdanih veliko manj odločb, kakor se je predvidevalo«. ⁴⁸

Kot vidimo, je bilo v Sloveniji največ sodnih zaplemb leta 1945 izrečenih na osnovi 28. člena zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe. Tako je bilo tudi v drugih federalnih enotah v Jugoslaviji. Na osnovi 28. člena zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe je bilo do 21. 12. 1945 okrajnim sodiščem na območju federalne Hrvatske predlaganih 8.025 primerov zaplemb, okrajnim sodiščem na območju federalne Bosne in Hercegovine pa 7.500 primerov zaplemb. ⁴⁹ Za federalno Srbijo (brez A. P. Vojvodine) imamo podatke o številu zaplemb na osnovi 28. člena zakona o zaplembi imovine in o opravljanju zaplembe samo za nekatera okrožja, in sicer: ⁵⁰

Okrožje	Število primerov zaplemb na osnovi člena 28
Leskovac	1020
Kruševac	126
Čačak	1344
Niš	287
Valjevo	350
Novi Pazar	990
Užice	503
Toplice-Prokuplje	800

Pomen zaplemb za nastajanje državnega gospodarskega sektorja v Sloveniji.

Z zaplembami premoženja so bili v Sloveniji že v letih 1945–1946 ustvarjeni temelji državnega gospodarskega sektorja. To je veljalo predvsem za industrijo, saj je z zaplembami v letih 1945–1946 v Sloveniji prešlo v državni sektor kar okoli 70% vsega v industrijo vloženega kapitala. ⁵¹ 19. 7. 1946 je bilo z ukazom prezidija ljudske skupščine FLRJ v Sloveniji proglašanih 57 podjetij za podjetja splošnega državnega (zveznega) pomena; od teh 57 podjetij je bilo: ⁵²

- v celoti zaplenjenih 47 (od tega 30 z nem. kap.)
- deloma zaplenjenih 8 (pretežno z nem. kap.)
- v celovi nacionalizirani dec. 1946 2

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ ZAC, fond: Uprava narodne imovine, fasc. 11, sign. 130, zapisnik tretjega rednega zasedanja predstavnikov DUND-a in ZUND-a z dne 20. in 21. 12. 1945.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ivan Maček, Pripombe k razvoju socialističnega sektorja v naši industriji. Delo, glasilo CK KPS, XVII, št. 1, julij 1948, str. 36.

⁵² Dr. Stojan Pretnar, Pet let graditve socialističnega gospodarstva v naši državi (Ob peti obletnici odloka o zaplembi sovražnikovega premoženja). Ljudski pravnik, Ljubljana 1949, str. 455.

Pri podjetjih, ki so bila z ukazom prezidija SNOS z dne 5. 9. 1946 proglašena za podjetja republiškega pomena, pa je bila situacija naslednja:⁵³

Vseh podjetij repub. pomena	Popolnoma zaplenjenih (v oklepaju št. podjetij z nem. kapitalom)	Deloma zaplenjenih	Nezaplenjenih
17	Rudarstvo 11 (3)	-	6
30	Kovinska industrija 20 (11)	1	9
16	Gradbena industrija in kamnolomi 7 (5)	2	7
20	Kemična industrija 16 (10)	2	2
65	Tekstilna industrija 44 (20)	5	16
20	Usnjena in čevlarska industrija 10 (7)	2	8

Iz tega pregleda je razvidno, da je bilo v Sloveniji septembra 1946 proglašanih 168 podjetij za podjetja republiškega pomena; od tega je bilo:

- v celoti zaplenjenih	108
- deloma zaplenjenih	12
- nezaplenjenih	48

Če upoštevamo podjetja splošnega državnega pomena in podjetja republiškega pomena, ugotovimo, da je bilo v Sloveniji v letih 1945-1946 v celoti zaplenjenih skupaj 155 podjetij, od tega 86 podjetij z nemškim kapitalom; delno zaplenjenih pa je bilo 20 podjetij, pri katerih pa je tudi prevladoval nemški kapital. Z zaplembami je v Sloveniji v letih 1945-1946 bila razlaščena in podržavljena tudi večina največjih denarnih in kreditnih zavodov. Že leta 1945 so bili obsojeni odgovorni funkcionarji treh največjih denarnih zavodov v Sloveniji, to je: Kreditnega zavoda za trgovino in industrijo d. d., Ljubljanske kreditne banke d. d. in Zadržne gospodarske banke d. d.; premoženje vseh treh denarnih zavodov pa je bilo zaplenjeno.

Z zaplembami pa so v letih 1945-1946 prešla v državni sektor tudi številna trgovaška, obrtna in gostinska podjetja. Samo v okraju Celje-mesto je npr. do konca leta 1946 z zaplembami prešlo v državno last 47 trgovskih podjetij, 54 obrtnih delavnic in 11 gostinskih obratov.⁵⁴

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Milko Mikola, Zaplembe premoženja v celjskem okrožju v letih 1945-1947. Celjski zbornik 1990, str. 193-196.

Izredno obsežne pa so bile v Sloveniji tudi zaplembe zemljiških posesti. Večina ve-leposestev v Sloveniji ni bila razlaščenih na osnovi Zakona o agrarni reformi in kolo-nizaciji, ampak z zaplembami, in sicer predvsem na osnovi Odloka AVNOJ z dne 21. 11. 1944.⁵⁵

Število posesti

Okrožje	Zaplembe komisij	Zaplembe sodišč	Skupaj
Celjsko	443	62	505
Ljubljansko	115	514	629
Mariborsko	2444	255	2699
Novomeško	2870	263	3133
Ljubljana- mesto	10	10	20
Skupaj	5882	1104	6986

CONFISCATION OF PROPERTY IN SLOVENIA IN 1945-1946

S u m m a r y

1945-1946 was a period of a landslide of confiscations of property in the PR of Slovenia pronounced by special confiscation boards and both military as well as civilian courts of law. Most of them, 20,293 to be more specific, were ordered by confiscation boards that were in charge of German property confiscation, pursuant to a decree passed by the AVNOJ on November 21, 1944. Military courts of law and the Court of Slovenian National Honour pronounced 1,583 confiscation verdicts in July-August 1945 alone. The military courts acted on the basis of the Ordinance on Military Courts of Law, adopted on May 24, 1944, and the Court of Slovenian National Honour based its property confiscation decisions on the Law on the Punishment for Crimes and Offences Against Slovenian National Honour, adopted on June 5, 1945.

In the first post-war years, the district and some county law courts imposed most property confiscations as an additional punishment for criminal offences on the basis of the Law on Criminal Offences Against the People and the State, as well as the Law on Combating Intolerable Speculations and Economic Sabotage. The largest number of confiscation verdicts, i.e. 3,600, was pronounced in 1945 by district courts on the basis of Article 28 of the Law on Confiscation of Property and Execution of Confiscation, passed on June 9, 1945.

More than 25,000 property confiscations were made in Slovenia in the 1945-46 period. A vast majority of private businesses' property was confiscated together with many hectares of land. In July 1946, a total of 57 enterprises were proclaimed businesses of federal importance, of which 47 had been included in total and 8 in partial confiscations. In September 1946, no less than 168 enterprises were categorised as businesses of republican importance, of which 108 had been confiscated in their totality, while 12 had been partially confiscated. The confiscation of December 5, 1946 affected two companies as a whole that were proclaimed significant for the federal state, while 48 were categorised as enterprises significant for Slovenia. Some 70% of all capital invested in industry were nationalised through confiscations in Slovenia in the 1945-46 period, while a total of 114,975 hectares had been nationalised by September 1, 1946.

⁵⁵ Tabela je povzeta iz neobjavljene razprave mag. Zdenka Čepiča z Inštituta za novejšo zgodovino v Ljubljani. Podatke, ki so navedeni v tabeli, je avtor črpal iz zbirnih poročil, ki se nahajajo v fondu Komisije za agrarno reformu i kolonizacijo 1946-1948, Arhiv Jugoslavije v Beogradu.